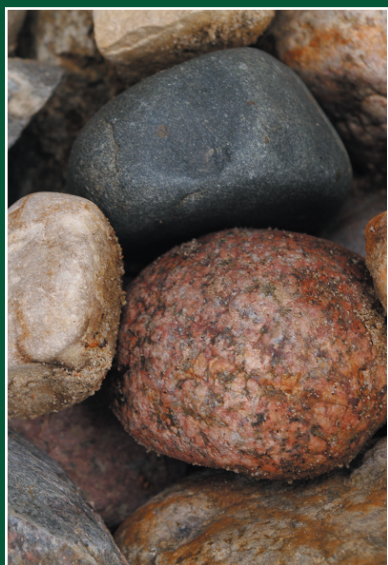

Leksykon retoryki prawniczej

100

podstawowych
pojęć

pod redakcją
Przemysława Rybińskiego
Kamila Zeidlera

Wydawnictwo C.H. Beck

Leksykon retoryki prawniczej
100 podstawowych pojęć

W sprzedaży z tej serii:

red. *J. Zajadło*

**LEKSYKON WSPÓŁCZESNEJ TEORII
I FILOZOFII PRAWA**

red. *Alina Wypych-Żywicka*

LEKSYKON PRAWA UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

red. *A. Szmyt*

LEKSYKON PRAWA KONSTYTUCYJNEGO

red. *M. Balcerzak, S. Sykuna*

LEKSYKON OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

red. *Eugeniusz Bojanowski, Krzysztof Żukowski*

LEKSYKON PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

Radosław Krajewski

**LEKSYKON INSTYTUCJI WYMIARU
SPRAWIEDLIWOŚCI I OCHRONY PRAWA**

red. *Andrzej Powałowski*

**LEKSYKON PRAWA GOSPODARCZEGO
PUBLICZNEGO**

red. *Tadeusz Maciejewski*

LEKSYKON HISTORII PRAWA I USTROJU

red. *Kamil Zeidler*

LEKSYKON PRAWA OCHRONY ZABYTKÓW

 www.edukacjaprawnicza.pl

 Legalis
STUDENT
www.legalis-student.pl

www.sklep.beck.pl

Leksykon retoryki prawniczej

100 podstawowych pojęć

Pod redakcją
Przemysława Rybińskiego
Kamila Zeidlera

Wydawnictwo C.H. Beck
Warszawa 2010

Autorzy leksykonu:

Katarzyna Bieszke [K.B.], Nicholas Cieslewicz [N.C.], Marcin Derlacz [M.D.],
Magdalena Glanc [M.G.], Janusz Guś [J.G.], Ewelina Koszel [E.K.],
Grzegorz Kuczyński [G.K.], Krzysztof Łokucijewski [K.Ł.],
Janusz Masiak [J.M.], Adam Mikołajczyk [A.M.], Oktawian Nawrot [O.N.],
Jarosław Niesiołowski [J.N.], Anna Pawlukoć [A.P.],
Krzysztof Piesiewicz [K.P.], Filip Przybylski-Lewandowski [F.P.-L.],
Przemysław Rybiński [P.R.], Tomasz Snarski [T.S.], Marcin Stępień [M.S.],
Paweł Sut [P.S.], Magdalena Sykulska-Przybysz [M.S.-P.],
Tomasz Widlak [T.W.], Maciej Wojciechowski [M.W.],
Monika Wójciuk [M.Wój.], Jerzy Zajadło [J.Z.], Eliza Zeidler [E.Z.],
Kamil Zeidler [K.Z.]

Redakcja: Joanna Ablewicz

Projekt okładki: Robert Rogiński

Fotografia na okładce: Przemysław Rybiński
na podstawie pomysłu Katarzyny Bieszke

© **Wydawnictwo C.H. Beck 2010**

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: PanDawer
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-1930-8

SPIS TREŚCI

Przedmowa	IX
Słowo wstępne	XI
Wykaz literatury	XV
Wykaz skrótów	XXXVII
ADWERSARZ	1
ARGUMENT	3
ARGUMENTACJA	6
ARGUMENTACJI TEORIA	9
AUDYTORIUM	14
AUTORYTET MÓWCY	16
BŁĄD	19
CIĘŻAR DOWODU	25
DEFINICJA	31
DIALEKTYKA	34
<i>DISPOSITIO</i>	37
DOMNIEMANIE	39
DOWODZENIE	41
DOWÓD	43
DYGRESJA	45
DYSKURS ARGUMENTACYJNY	47
DYSKURS PRAWNICZY	50
<i>ELOCUTIO</i>	52
EMOCJE	54
ENTYMEMAT	59
EPITET	60
ERYSTYKA	62
ETYKA A RETORYKA	69
<i>EXEMPLUM IN CONTRARIUM</i>	72
<i>EXORDIUM</i>	74
<i>EXPERIENTIA</i>	76
FIGURY RETORYCZNE	77

SPIS TREŚCI

FIKCJA	81
FUNKCJA ESTETYCZNA WYPOWIEDZI	83
FUNKCJA REFERENCYJNA WYPOWIEDZI	84
FUNKCJA SUGESTYJNA WYPOWIEDZI	86
FUNKCJE WYPOWIEDZI.....	87
<i>INGENIUM</i>	92
<i>INVENTIO</i>	93
IRONIA	97
JĘZYK PRAWNY I JĘZYK PRAWNICZY	101
KŁAMSTWO	107
KOMPOZYCJA	110
KOMUNIKACJA NIEWERBALNA	112
KOMUNIKACJI TEORIA	123
KONTRADYKTORYJNOŚĆ POSTĘPOWANIA	130
LOGIKA A RETORYKA	133
MEDIA	137
MEDIACJA	142
<i>MEMORIA</i>	152
METAFORA	153
METODA SOKRATEJSKA	158
MILCZENIE	161
MOWY RODZAJE	164
<i>MUTATIO CONTROVERSIAE</i>	167
<i>NARRATIO</i>	169
NEGACJA	171
NEGOCJACJE	175
ORATOR	185
OTOCZENIE	186
PARADOKS	189
PATOS	191
<i>PERORATIO</i>	194
PERSWAZJA	195
PISMA RODZAJE	201
POLEMIKA	205
PRAKSEOLOGIA	209
PRAWDA	211
<i>PROBATIO</i>	216

<i>PRONUNTATIO</i>	219
PRZEMÓWIENIE SĄDOWE W SPRAWIE CYWILNEJ	221
PRZEMÓWIENIE SĄDOWE W SPRAWIE KARNEJ	226
PRZESŁUCHANIE	233
PUBLICZNOŚĆ	236
PYTANIE RETORYCZNE	239
PYTAŃ ZADAWANIE	242
<i>REFUTATIO</i>	244
REPLIKA	246
RETOR	247
<i>RETORSIO ARGUMENTI</i>	251
RETORYKA A ZASADY POSTĘPOWANIA CYWILNEGO	253
RETORYKA A ZASADY POSTĘPOWANIA KARNEGO .	257
RETORYKA <i>ARYSTOTELESA</i>	260
RETORYKA <i>CYCERONA</i>	267
RETORYKA KLASYCZNA	278
RETORYKA NOWA <i>PERELMANA</i>	282
RETORYKA WSPÓŁCZESNA	287
RETORYKI HISTORIA	293
SĄD	297
SOFISTYKA	302
SOFIZMAT	304
SPÓR	306
SPRZECZNOŚĆ	314
<i>STATUS CONTROVERSIAE</i>	315
STYLE RETORYCZNE	317
SYLOGIZM	319
TAKTYKA	323
TOPOSY	327
TOPOSY PRAWNICZE	331
TROPY RETORYCZNE	333
WIARYGODNOŚĆ	335
WNIOSKOWANIE	337
UZASADNIENIE	339
ZASADY RETORYKI	341
ZNAKI I SYMBOLE	347

SPIS TREŚCI

Alternatywny spis treści	351
Mapa książki	355
Indeks	359

PRZEDMOWA

Z wielkim zadowoleniem przyjąłam informację, że w Katedrze Teorii i Filozofii Państwa i Prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, z którą byłam związana przez wiele lat mojej pracy zawodowej, zrodził się pomysł napisania *Leksykonu retoryki prawniczej*, który ukazuje się w serii leksykonów prawniczych Wydawnictwa C.H. Beck. Każdy z tych leksykonów przedstawia 100 najważniejszych pojęć danej gałęzi czy dziedziny prawa. Tu jednak autorzy postanowili przedstawić 100 najważniejszych pojęć z zakresu retoryki prawniczej.

Prawnik o słabych kompetencjach komunikacyjnych, nieradzący sobie zbyt dobrze w kontaktach z innymi, ma niewielkie szanse na trwały sukces zawodowy, na budowanie swojej charyzmy, wiarygodności i autorytetu, nawet jeśli będzie świetnie znał treść prawa. Bardzo dobry prawnik zna prawo, ale także umie przekonywać do zaproponowanych rozwiązań i negocjować w ramach prawa kompromisy w świecie zróżnicowanych interesów. Przepisy prawa, konkretne stany faktyczne, adresaci decyzji zmieniają się codziennie, zaś kto posiadał umiejętności ogólne, ma narzędzia i poradzić sobie powinien z każdą sprawą.

Cieszy więc bardzo fakt, że przedmiotowa tematyka w ostatnich latach uzyskuje należną jej rangę w programach kształcenia absolwentów wydziałów prawa, a także poświęca się jej coraz więcej uwagi na polu badań naukowych. W tym świetle i w związku z realnymi potrzebami zawodowymi prawników, można mieć nadzieję, że *Leksykon retoryki prawniczej. 100 podstawowych pojęć* spotka się z życzliwym przyjęciem przez studentów prawa, aplikantów, a także praktykujących już prawników.

Prof. dr hab. Jolanta Jabłońska-Bonca

Warszawa, czerwiec 2010 r.

SŁOWO WSTĘPNE

Profesor Józef Maria Bocheński OP mawiał, że „czasy *Summy* minęły, żyjemy w erze Encyklopedii”. Przywołanie tej paremii zdaje się być na miejscu nie tylko przez wzgląd na charakter niniejszej pracy. Profesor ocenił aktualny stan swojej dyscypliny, notując odejście od dążenia do syntezy na rzecz uprawiania filozofii analitycznej, której pierwszorzędnym instrumentem, jak podkreślał, stał się język. Ocena ta, z racji podejścia metodologicznego, zachowuje swą aktualność, także w odniesieniu do obrazu współczesnej nauki w ogóle. Jej doniosłość dla nauk prawnych jest zaś tym większa, że tworzywem prawa i zarazem płaszczyzną, w której prawo jest praktykowane, jest właśnie słowo.

Z wielką przeto przyjemnością oddajemy do rąk Czytelników kolejny leksykon prawniczy z serii zainicjowanej przez Pana Profesora *Jerzego Zajadło* na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Wyrażamy przy tym nadzieję, że atutem Leksykonu jest połączenie teorii i praktyki. Zespół autorski tworzą przedstawiciele nauki prawa i zawodowi pełnomocnicy stron, zarówno cywiliści, jak i karniści, nierzadko łączący pracę naukowo-dydaktyczną z prowadzeniem

kancelarii. Praca nad hasłami miała charakter zespołowy, a treść wielu z nich żywo dyskutowano.

Autorami poszczególnych opracowań są pracownicy Katedry Teorii i Filozofii Państwa i Prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego: prof. zw. dr hab. *Jerzy Zajadło*, dr *Adam Mikołajczyk*, dr *Oktawian Nawrot*, dr *Jarosław Niesiołowski* (radca prawny), dr *Filip Przybylski-Lewandowski* (radca prawny), dr *Paweł Sut* (radca prawny), dr *Maciej Wojciechowski*, dr *Kamil Zeidler*, mgr *Nicholas Cieslewicz* (adwokat), mgr *Tomasz Widłak* oraz od wielu lat związani z Katedrą dr *Janusz Guść* (radca prawny) i dr *Krzysztof Łokucijewski*, aktualnie wykładający w Szkole Wyższej Prawa i Dyplomacji w Gdyni. Cieszymy się, że zaproszenie do prac nad Leksykonem licznie przyjęli pomorscy adwokaci: adw. *Marcin Derlacz* (członek Okręgowej Rady Adwokackiej w Gdańsku), adw. dr *Grzegorz Kuczyński* (sędzia Sądu Dyscyplinarnego Pomorskiej Izby Adwokackiej, adiunktem WPiA UG), adw. *Janusz Masiak* (członek Okręgowej Rady Adwokackiej w Gdańsku), adw. *Przemysław Rybiński* (sędzia Sądu Dyscyplinarnego Pomorskiej Izby Adwokackiej), adw. dr *Magdalena Sykulska-Przybysz* (adiunkt WPiA UG), apl. adw. *Magdalena Glanc* (asystent WPiA UG), apl. adw. *Tomasz Snarski* (asystent WPiA UG), apl. adw. *Monika Wójciuk* oraz apl. adw. *Eliza Zeidler*. Szczególne miejsce w tym gronie zajmuje adw. *Krzysztof Piesiewicz*, Senator Rzeczypospolitej Polskiej, wnoszący do książki — niezależnie od doświadczeń zdobywanych w najtrudniejszych dla Adwokatury czasach — szerokie spojrzenie humanisty. Autorami są także: dr *Anna Pawlukojć*, która obroniła niezwykle interesujący doktorat dotyczący *Chaima Perelmana* na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, radca prawny *Marcin Stępień*, a także dwie wyróżniające się studentki prawa działające w Kole Naukowym „Klub Debat Studenckich”: *Katarzyna Bieszke* oraz *Ewelina Koszel*.

Autorytet związany z nazwiskami autorów upoważnił nas, podejmujących się redakcji, do pozostawienia im możliwie najdalej idącej swobody przy opracowaniu powierzonych zagadnień. Leksykon pozostaje więc w tym sensie dziełem autorskim i to właśnie na autorach poszczególnych haseł spoczywał największy ciężar pracy, a co za tym idzie, odpowiedzialność za ostateczną ich treść.

Przy okazji prowadzonych prac nad Leksykonem, na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego została zorganizowana jednodniowa konferencja naukowa pt. „Retoryka prawnicza — teoria i praktyka”, pod patronatem Dziekana WPiA UG prof. zw. dra hab. *Jarosława Warylewskiego* oraz Dziekana Okręgowej Rady Adwokackiej w Gdańsku adw. *Jerzego Glanca*. Wielu spośród autorów wygłosiło referaty i żywo uczestniczyło w dyskusjach, nawet sporach. Ostateczny kształt wielu haseł jest więc często wynikiem ścierania się różnych poglądów (zob.: *M. Glanc, M. Wójciuk*, Konferencja „Retoryka prawnicza — teoria i praktyka”, *Pal.* 2010, Nr 3, s. 208–211; *K. Bieszke*, Retoryka prawnicza — teoria i praktyka, *EP* 2010, Nr 5, s. 12).

Z Leksykonu można korzystać na co najmniej dwa sposoby. Przede wszystkim pomyślany jest jako podręczne źródło informacji na temat retoryki prawniczej, w którym Czytelnik znajdzie interesujące go hasło dzięki porządkowi alfabetycznemu. Z drugiej strony, proponując alternatywny spis treści, zachęcamy do lektury opracowań w kolejności ułożonej według klucza merytorycznego, zbliżającego Leksykon do podręcznika. Samodzielną wartością pozostają odesłania między hasłami. Pragnąc je uwypuklić, uznaliśmy ponadto za celowe sporządzenie mapy książki, obrazującej zagadnienia według relacji treściowych, w tym zwłaszcza stopnia ogólności poszczególnych haseł.

Szczególne podziękowania należą się w tym miejscu Pani Profesor *Jolancie Jabłońskiej-Boncy*, która to właśnie w Uniwersytecie Gdańskim jako pierwsza podjęła przedmiotową tematykę i której prace stanowią nieustającą merytoryczną inspirację do dalszych dociekań w tym zakresie.

Szczerze liczymy na życzliwe przyjęcie Leksykonu. Chcielibyśmy, by służył jako materiał dydaktyczny dla studentów i aplikantów, mamy także nadzieję, że będzie przydatny w codziennej praktyce.

adw. Przemysław Rybiński
dr Kamil Zeidler
Gdańsk, maj 2010 r.

WYKAZ LITERATURY

- A. Achmanow, *Logika Arystotelesa*, Warszawa 1965.
- S. Ahbel-Rappe, R. Kamtekar (red.), *A Companion to Socrates*, Oxford 2009.
- K. Ajdukiewicz, *Język i poznanie*, Warszawa 2006.
- K. Ajdukiewicz, *Logika pragmatyczna*, Warszawa 1974.
- K. Ajdukiewicz, *Zagadnienia i kierunki filozofii. Teoria poznania. Metafizyka*, Kęty–Warszawa 2004.
- K. Ajdukiewicz, *Zarys logiki*, Warszawa 1955.
- R. Alexy, *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*, Clarendon 1989.
- R. Alexy, *O pojęciu i naturze prawa*. Wykład im. Leona Petrażyckiego, Wydział Prawa i Administracji UW z 19.5.2006 r., Warszawa 2006.
- R. Alexy, *The Argument from Injustice. A Reply to Legal Positivism*, S.L. Paulson, B.L. Paulson (tłum.), Oxford 2002.
- R. Alexy, *Theorie der juristischen Argumentation. Die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung*, Frankfurt 1983.
- D.W. Allhoff, W. Allhoff, *Sztuka przekonywania do własnych racji: retoryka i komunikacja*, Kraków 2008.
- T. Anderson, D. Schum, W. Twining, *Analysis of Evidence*, Cambridge 2005.
- J. Antas, *O kłamstwie i kłamaniu. Studium semantyczno-pragmatyczne*, Kraków 2000.
- J. Antas, *O mechanizmach negocjowania: wybrane semantyczne i pragmatyczne aspekty negocjacji*, Kraków 1991.
- E. Aronson, *Człowiek – istota społeczna*, Warszawa 1997 (2009).
- Arystoteles, *De arte rhetorica*, Warszawa 1988.
- Arystoteles, *O dowodach sofistycznych*, [w:] *Arystoteles, Dzieła wszystkie*, t. 1, Kategorie. Hermeneutyka. Analityki pierwsze.

- Analityki wtóre. Topiki. O dowodach sofistycznych, Warszawa 2003.
- Arystoteles, Poetyka*, H. Podbielski (tłum.), Wrocław 2006.
- Arystoteles, Retoryka*, [w:] *Arystoteles, Dzieła wszystkie*, t. 6, Warszawa 2001.
- Arystoteles, Retoryka*, [w:] *Arystoteles, Retoryka. Poetyka*, Warszawa 1988.
- Arystoteles, Retoryka. Retoryka dla Aleksandra. Poetyka*, H. Podbielski (tłum.), Warszawa 2004 (2008).
- J.L. Austin, *How to Do Things with Words*, Oxford 1962.
- J.L. Austin, *Mówienie i poznanie: rozprawy i wykłady filozoficzne*, Warszawa 1993.
- A.J. Ayer, *Filozofia XX w.*, Warszawa 1997.
- K. Bargiel-Matusiewicz, *Negocjacje i mediacje*, Warszawa 2007.
- M. Barłowska, A. Budzyńska-Daca, P. Wilczek (red.), *Retoryka*, Warszawa 2008.
- J. Bartmiński, R. Grzegorzczkova (red.), *Język a Kultura*, t. 4, Funkcje języka i wypowiedzi, Wrocław 1991.
- J. Bartmiński, R. Tokarski, *O definicjach i definiowaniu*, Lublin 1993.
- L. Bednarczuk, *Uwagi o funkcjach języka (głos w dyskusji nad referatem R. Grzegorzczkovej)*, [w:] *Język a Kultura*, t. 4, Funkcje języka i wypowiedzi, J. Bartmiński, R. Grzegorzczkova (red.), Wrocław 1991.
- L. Bellenger, *Negocjacje*, Kraków 1999.
- K. Bieszke, *Retoryka prawnicza – teoria i praktyka*, EP 2010, Nr 5.
- M. Billig, *Arguing and Thinking: A Rhetorical Approach to Social Psychology*, Cambridge 1996.
- J.H. Blavin, I.G. Cohen, Gore, Gibson, and Goldsmith. *The Evolution of Internet Metaphors in Law and Commentary*, *Harvard Journal of Law & Technology* 2002, Vol. 16, No. 1.
- J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008.
- I. Bogucka, Z. Tobor (red.), *Prawo a wartości. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego*, Kraków 2003.

- O. Bogucki, Domniemania prawne w świetle pojęcia czynności konwencjonalnej, RPEiS 2000, Nr 2.
- D. Bonevac, *Pragma-dialectic and Beyond*, *Argumentation* 2003, Vol. 17, No. 4.
- K. Bredemeier, Czarna retoryka. Siła i magia języka, Warszawa 2007.
- W. Broniewicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008.
- W. Broniewicz, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 5.7.1995 r., III CZP 81/95, OSP 1996, Nr 5.
- J. Buczkowska, Systemowe rozumienie języka, Warszawa 2002.
- K. Budzyńska, Logika a argumentacja, www.calculamus.org/neumann/str/str-budzyńska.doc.
- A.J. Budzyńska-Daca, J. Kwosek, Erystyka, czyli o sztuce prowadzenia sporów. Komentarze do *Schopenhauera*, Warszawa 2009.
- K. Burke, *Four Master Tropes*, [w:] *A Grammar of Motives*, Berkley 1969.
- K. Burke, Tradycyjne zasady retoryki, [w:] *Retoryka*, M. Skwara (red.), Gdańsk 2008.
- E.M. Cenker, Negocjacje, Poznań 2002.
- J. Chankowska, O prawie oskarżonego do milczenia słów kilka, Pal. 2005, Nr 5–6.
- A. Choduń, Słownictwo tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny, Warszawa 2007.
- M. Chyliński, S. Russ-Mohl, Dziennikarstwo, Warszawa 2008.
- R. Cialdini, Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka, Gdańsk 1999.
- H. Cichocka, J.Z. Lichański, Zarys historii retoryki. Od początku do upadku cesarstwa bizantyjskiego. Wprowadzenie do retoryki Greków i Rzymian, Warszawa 1995.
- M. Cieślak, Polska procedura karna, Warszawa 1984.
- M. Cieślak, Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Warszawa 1955.
- C. von Clausewitz, O wojnie, Lublin 1995.
- D.H. Cohen, *Logical Fallacies, Dialectical Transgressions, Rhetorical Sins, and Other Failures of Rationality in Argumentation*, [w:] *Anyone Who Has a View: Theoretical Contributions to the Study of Argumentation*, F.H. van Eemeren, J.A. Blair, Ch.A. Willard, A.F. Snoeck Henkemans (red.), Dordrecht 2003.

- F. Copleston, *Historia filozofii*, t. 1, Grecja i Rzym, Warszawa 1998.
- Cyceron, *Brutus*, czyli o sławnych mówcach, M. Nowak (tłum.), Warszawa 2008.
- M.M. Czarnawska, *Współczesny sofista, czyli nowe chwytły erystyczne*, Warszawa 1995.
- M. Danielewiczowa, *Zdania pytalne o funkcji ekspresywnej*, [w:] *Język a Kultura*, t. 4, *Funkcje języka i wypowiedzi*, J. Bartmiński, R. Grzegorzczkowa (red.), Wrocław 1991.
- I. Dąbmska, *O metodzie analogii*, [w:] *Dwa studia z teorii naukowego poznania*, Toruń 1962.
- P. van Dijk, G.J.H van Hoof, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Denver–Boston 1990.
- T. van Dijk (red.), *Dyskurs jako struktura i proces*, Warszawa 2001.
- H. Dolecki, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998.
- H. Domański, W. Morawski, J. Mucha, M. Ofierska, J. Szacki, M. Ziółkowski (red.), *Encyklopedia socjologii*, t. 3, Warszawa 2000.
- S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2003.
- E. Dutka, *Retoryka jako problem (nie tylko) retoryczny*, [w:] *Retoryka*, M. Barłowska, A. Budzyńska-Daca, P. Wilczek (red.), Warszawa 2008.
- R. Dworkin, *A Matter of Principle*, Oxford 2001.
- R. Dworkin, *Biorąc prawa poważnie*, Warszawa 1998.
- Z. Dyka, *Kompetencje retoryczne prawnika*, Pal. 2008, Nr 9–10.
- F.H. van Eemeren, J.A. Blair, Ch.A. Willard, A.F. Snoeck Henkemans (red.), *Anyone Who Has a View: Theoretical Contributions to the Study of Argumentation*, Dordrecht 2003.
- F.H. van Eemeren, P. Houtlosser, *Rhetoric in Dialectical Framework. Fallacies in derailment of strategic maneuvering*, [w:] *Dialogue and Rhetoric*, E. Weigand (red.), Amsterdam–Philadelphia 2008.
- P. Ekman, *Kłamstwo i jego wykrywanie w biznesie, polityce i małżeństwie*, Warszawa 2008.
- T.A.O. Endicott, *Vagueness in Law*, Oxford 2003.
- T. Erciński, M. Jędrzejewska, J. Jodłowski, J. Krajewski, Z. Krzeński, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, E. Wengerek, A. Zieliński,

- Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 1, Warszawa 1989.
- E. Finch, S. Fafinski, *Legal Skills*, Oxford 2009.
- J. Fiske, Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem, Wrocław 1999.
- W. Forajter, Wśród tropów i figur, [w:] *Retoryka*, M. Barłowska, A. Budzyńska-Daca, P. Wilczek (red.), Warszawa 2008.
- N. Fotion, *From Speech Acts to Speech Activity*, [w:] John Searle. *Contemporary Philosophy in Focus*, B. Smith (red.), Cambridge 2003.
- H.G. Frankfurt, O prawdzie, Krosno 2008.
- H.G. Frankfurt, O wciskaniu kitu, Warszawa 2008.
- A. Frąckiewicz, Nowa retoryka Chaima Perelmana jako komunikacyjne ujęcie prawa, niepublikowana rozprawa doktorska, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007.
- M. Gajlewicz, Techniki perswazyjne. Podstawy, Warszawa 2009.
- A. Giddens, Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturacji, Poznań 2003.
- J. Giedymin, Wiarygodność informatora. Próba eksplikacji dwóch pojęć z analizy i krytyki źródeł historycznych, [w:] *Logiczna teoria nauki*, T. Pawłowski (red.), Warszawa 1966.
- J. Gilas, Prakseologia międzynarodowa, [w:] *Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1976.
- S. Gillers, R.D. Simon jr., A.M. Perlman (red.), *Regulation of Lawyers: Statutes and Standards*, Boston 2009.
- T. Gizbert-Studnicki, Czy istnieje język prawny?, PiP 1979, Nr 3.
- T. Gizbert-Studnicki, Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej, Warszawa–Kraków 1986.
- T. Gizbert-Studnicki, Problem przekładu tekstów prawnych, [w:] *Dziedzictwo prawne XX w.*, A. Zoll, J. Stelmach, J. Halberda (red.), Kraków 2001.
- T. Gizbert-Studnicki, A. Grabowski, Kilka uwag o niepozytywistycznej koncepcji prawa, [w:] *Prawo a wartości. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego*, I. Bogucka, Z. Tabor (red.), Kraków 2003.
- M. Glanc, M. Wójciuk, Konferencja „Retoryka prawnicza – teoria i praktyka” Gdańsk, 24.3.2010 r., Pal. 2010, Nr 3.